Europeiska unionens råd

Bryssel den 3 november 2026
(OR. en)

15158/26

AGRILEG 254
PESTICIDE 68

FÖLJENOT

från:	Europeiska kommissionen
inkom den:	29 oktober 2026
till:	Rådets generalsekretariat
Komm. dok. nr:	D113093/04
Ärende:	KOMMISSIONENS FÖRORDNING (EU) …/… av den XXX om ändring av bilagorna II, III och V till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 396/2005 vad gäller gränsvärden för karbofuran, imazalil, mandipropamid, propakizafop, kizalofop-P-etyl och kizalofop-P-tefuryl i eller på vissa produkter

För delegationerna bifogas dokument – D113093/04.

Bilaga: D113093/04

EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den XXX
PLAN/2025/2832 Rev. 2
(POOL/E4/2025/2832/2832R2-EN.docx)
D113093/04
[…](2026) XXX draft

KOMMISSIONENS FÖRORDNING (EU) …/…

av den XXX

om ändring av bilagorna II, III och V till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 396/2005 vad gäller gränsvärden för karbofuran, imazalil, mandipropamid, propakizafop, kizalofop-P-etyl och kizalofop-P-tefuryl i eller på vissa produkter

(Text av betydelse för EES)

KOMMISSIONENS FÖRORDNING (EU) …/…

av den XXX

om ändring av bilagorna II, III och V till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 396/2005 vad gäller gränsvärden för karbofuran, imazalil, mandipropamid, propakizafop, kizalofop-P-etyl och kizalofop-P-tefuryl i eller på vissa produkter

(Text av betydelse för EES)

EUROPEISKA KOMMISSIONEN HAR ANTAGIT DENNA FÖRORDNING

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt,

med beaktande av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 396/2005 av den 23 februari 2005 om gränsvärden för bekämpningsmedelsrester i eller på livsmedel och foder av vegetabiliskt och animaliskt ursprung och om ändring av rådets direktiv 91/414/EEG[1], särskilt artiklarna 14.1 a, 18.1 b och 49.2, och

av följande skäl:

(1) Gränsvärden har fastställts för imazalil, mandipropamid, propakizafop, kizalofop-P-etyl och kizalofop-P-tefuryl i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005. Gränsvärden har fastställts för karbofuran i bilaga II och i del B i bilaga III till den förordningen.

(2) Den 30 november 2024 återkallade Codex Alimentarius-kommissionen några Codex-gränsvärden (*CXL-värden*) för det verksamma ämnet karbofuran. Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet (*livsmedelsmyndigheten*) utvärderade alternativ god jordbrukspraxis för det enda av dessa återkallade CXL-värden som hade genomförts i unionen, nämligen CXL-värdet när det gäller bomullsfrö, för att fastställa ett förslag till alternativt gränsvärde och offentliggjorde en vetenskaplig rapport[2].

(3) I sin rapport rekommenderade livsmedelsmyndigheten att gränsvärdet för karbofuran i bomullsfrö sänks till den nuvarande bestämningsgränsen, eftersom karbofuran inte är godkänt i unionen och inga importtoleranser har begärts för karbofuran på bomullsfrö. Dessutom har gränsvärdena för karbofuran på alla andra produkter för närvarande fastställts till de produktspecifika bestämningsgränserna. Därför bör de nuvarande gränsvärdena för karbofuran strykas i bilaga II och i del B i bilaga III till förordning (EG) nr 396/2005 och gränsvärdena för karbofuran på alla produkter fastställas till de produktspecifika bestämningsgränserna i bilaga V till den förordningen.

(4) Livsmedelsmyndigheten bedömde 2017 gränsvärdena för imazalil i enlighet med artikel 12 i förordning (EG) nr 396/2005[3] men konstaterade att det saknades vissa uppgifter om

---

1 EUT L 70, 16.3.2005, s. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2005/396/oj.

2 Efsa, ”Assessment of fall-back MRLs for revoked CXLs previously implemented in the EU legislation”, *EFSA Journal*, vol. 23(2025):3, artikelnr e9299 (https://doi.org/10.2903/j.efsa.2025.9299).

3 Efsa, ”Reasoned opinion on the review of the existing maximum residue levels for fluopyram according to Article 12 of Regulation (EC) No 396/2005”, *EFSA Journal*, vol. 15(2017):9, artikelnr 4977 [66 s.] (https://doi.org/10.2903/j.efsa.2017.4977).

vissa produkter. År 2018 uppdaterade livsmedelsmyndigheten sitt motiverade yttrande[4] till följd av nya uppgifter som sökanden lämnat om de toxikologiska profilerna hos metaboliterna R014821, FK-722 och FK-284. Livsmedelsmyndigheten konstaterade att det saknades vissa uppgifter om resthaltsförsök när det gäller paprikor, zucchini/squash och meloner, toxikologiska uppgifter om metaboliterna R014821, FK-722 och FK-284 samt uppgifter om lagringsstabilitet. De tillgängliga uppgifterna var dock tillräckliga för att livsmedelsmyndigheten skulle kunna föreslå preliminära gränsvärden. Eftersom dessa gränsvärden var säkra för konsumenterna fastställdes de i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005[5] med angivande av det datum då de uppgifter som saknades senast ska lämnas in till livsmedelsmyndigheten till stöd för de föreslagna gränsvärdena.

(5) Därefter lämnade sökanden in uppgifter för att åtgärda en del av de uppgiftsbrister som konstaterats och lämnade samtidigt in en begäran om att ändra de befintliga gränsvärdena för imazalil i citrusfrukter i enlighet med artikel 6 i förordning (EG) nr 396/2005.

(6) Livsmedelsmyndigheten bedömde ansökan och de ytterligare uppgifterna som lämnats in och konstaterade i sitt motiverade yttrande[6] att bristen på uppgifter om den toxikologiska profilen hos metaboliterna R014821, FK-772 och FK-284 hade åtgärdats. Bristen på uppgifter om lagringsstabilitet hade åtgärdats.

(7) Bristen på uppgifter om resthaltsförsök på meloner hade inte åtgärdats. Livsmedelsmyndigheten konstaterade att uppgifterna om den nödvändiga goda jordbrukspraxis i EU när det gäller meloner, som lämnades in vid översynen av gränsvärdena, inte är tillräckliga och noterade att det alternativa CXL-värdet på 2 mg/kg drogs tillbaka 2019. Inga importtoleranser har begärts för imazalil på meloner. De gränsvärden som fastställs i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005 för imazalil på meloner bör därför sänkas till bestämningsgränsen. Bristen på uppgifter om resthaltsförsök hade inte heller åtgärdats när det gäller paprikor. De gränsvärden som fastställs i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005 för imazalil på paprikor bör bibehållas på samma nivå som bestämningsgränsen.

(8) När det gäller ansökan avseende citrusfrukter konstaterade livsmedelsmyndigheten att de inlämnade uppgifterna var tillräckliga för att få fram ett gränsvärde för hela gruppen citrusfrukter. Gränsvärdena för imazalil på citrusfrukter i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005 bör därför fastställas till de nivåer som livsmedelsmyndigheten rekommenderat och där den inte konstaterat någon risk för konsumenterna.

(9) I enlighet med artikel 6.1 i förordning (EG) nr 396/2005 lämnades det in en ansökan om ändring av de befintliga gränsvärdena för imazalil i slanggurkor, zucchini/squash och druvgurkor.

(10) I enlighet med artiklarna 8 och 9 i förordning (EG) nr 396/2005 utvärderades ansökan av den berörda medlemsstaten och utvärderingsrapporten sändes till kommissionen.

---

4 Efsa, ”Reasoned Opinion on the updated review of the existing maximum residue levels for imazalil according to Article 12 of Regulation (EC) No 396/2005 following new toxicological information”, *EFSA Journal*, vol. 16(2018):10, artikelnr 5453 [52 s.] (https://doi.org/10.2903/j.efsa.2018.5453).

5 Kommissionens förordning (EU) 2019/1582 av den 25 september 2019 om ändring av bilagorna II och III till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 396/2005 vad gäller gränsvärden för imazalil i eller på vissa produkter (EUT L 246, 26.9.2019, s. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1582/oj).

6 Efsa, ”Reasoned Opinion on the evaluation of confirmatory data following the Article 12 MRL review and modification of the existing maximum residue levels in citrus fruits for imazalil”, *EFSA Journal*, vol. 23(2025):8, artikelnr 9614 [37 s.] (https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.2903/j.efsa.2025.9614).

Kommissionen vidarebefordrade ansökan, utvärderingsrapporten och underlaget till livsmedelsmyndigheten.

(11) Livsmedelsmyndigheten bedömde ansökan och utvärderingsrapporten och lämnade ett motiverat yttrande[7] om de föreslagna gränsvärdena. Livsmedelsmyndigheten sände dessa yttranden till sökandena, kommissionen och medlemsstaterna och gjorde dem tillgängliga för allmänheten.

(12) Livsmedelsmyndigheten konstaterade att de uppgifter som lämnats in till stöd för ansökan var lämpliga för att få fram eller bekräfta förslag på gränsvärden när det gäller gurkor, zucchini/squash och druvgurkor. Livsmedelsmyndigheten konstaterade också att kravet på bekräftande uppgifter när det gäller ytterligare resthaltsförsök på zucchini/squash är uppfyllt. Bristen på uppgifter om den toxikologiska informationen om metaboliterna har åtgärdats. CXL-värdet när det gäller slanggurkor och druvgurkor återkallades 2019. Gränsvärdena när det gäller dessa produkter i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005 bör därför fastställas på de nivåer som livsmedelsmyndigheten rekommenderat.

(13) Mot bakgrund av den översyn som gjorts av gränsvärdena för imazalil och resultaten av ansökningarna om gränsvärden för imazalil i vissa produkter bör respektive fotnoter som kräver att ytterligare uppgifter om imazalil lämnas in strykas i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005.

(14) Den 12 juli 2019 antog Codex Alimentarius-kommissionen ett nytt CXL-värde för det verksamma ämnet imazalil i bananer[8].

(15) Den 2 december 2023 antog Codex Alimentarius-kommissionen nya CXL-värden för det verksamma ämnet mandipropamid[9].

(16) Enligt artikel 5.3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002[10] ska internationella standarder, om sådana finns eller om de kan väntas inom kort, beaktas vid utformandet eller anpassningen av livsmedelslagstiftning, utom i de fall då sådana standarder eller väsentliga delar av dem skulle utgöra ett ineffektivt eller olämpligt sätt att uppnå de legitima målen med unionens livsmedelslagstiftning, när det är vetenskapligt befogat att inte beakta dem, eller när tillämpningen av dem skulle leda till en annan skyddsnivå än den som konstaterats vara lämplig i unionen. Dessutom ska unionen, i enlighet med artikel 13 e i den förordningen, främja överensstämmelse mellan internationella tekniska standarder och unionens livsmedelslagstiftning samtidigt som det garanteras att den höga skyddsnivå som antagits i unionen inte sänks.

---

7 Efsa, ”Reasoned Opinion on the modification of the existing maximum residue levels for imazalil in courgettes, cucumbers and gherkins”, *EFSA Journal*, vol. 21(2023):4, artikelnr 7980 [33 s.] (https://doi.org/10.2903/j.efsa.2023.7980).

8 Joint FAO/WHO Food Standards Programme, Codex Alimentarius-kommissionen, 42:a mötet, CICG, Genève, Schweiz, 8–12 juli 2019 (https://codex.fao.org/restapi/searchMeetingDocument/REP19_CACe_Final.pdf?lang=en&id=53997).

9 Joint FAO/WHO food standards programme, Codex Alimentarius-kommissionen, 46:e mötet, FAO:s huvudkontor, Rom, Italien, 27 november–2 december 2023 (https://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/sh-proxy/en/?lnk=1&url=https%253A%252F%252Fworkspace.fao.org%252Fsites%252Fcodex%252FMeetings%252FCX-701-46%252F%25E2%2598%2585Final%252520Report%252FREP23_CACe.pdf).

10 Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet (EGT L 31, 1.2.2002, s. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2002/178/oj).

(17) Livsmedelsmyndigheten bedömde vilka risker de nya CXL-värdena medför för konsumenter och offentliggjorde vetenskapliga rapporter[11, 12].

(18) När det gäller imazalil framförde unionen reservationer[13] till Codexkommittén för bekämpningsmedelsrester vad gäller det föreslagna CXL-värdet för imazalil i bananer i avvaktan på resultatet av den pågående utvärderingen av de toxikologiska egenskaperna hos vissa metaboliter av imazalil i unionen. I ett efterföljande motiverat yttrande[14] konstaterade livsmedelsmyndigheten att bristen på uppgifter om dessa metaboliters toxikologiska egenskaper hade åtgärdats på ett tillfredsställande sätt och att CXL-värdet för imazalil i bananer är säkert för konsumenterna i unionen. CXL-värdet för imazalil i bananer bör därför tas upp i förordning (EG) nr 396/2005.

(19) De CXL-värden för vilka livsmedelsmyndigheten inte hade konstaterat några risker för konsumenterna i unionen och för vilka unionen därför inte framförde någon reservation till Codexkommittén för bekämpningsmedelsrester eller Codex Alimentarius-kommissionen kan anses vara säkra. Flera CXL-värden för mandipropamid har redan genomförts i förordning (EG) nr 396/2005[15]. När det gäller CXL-värdet för mandipropamid i gruppen ”gurkväxter med oätligt skal” identifierade livsmedelsmyndigheten inga risker för konsumenterna. Följaktligen bör även detta CXL-värde införas i förordning (EG) nr 396/2005.

(20) I enlighet med artikel 43 i förordning (EG) nr 396/2005 ombads livsmedelsmyndigheten att föreslå alternativa gränsvärden för nyligen återkallade CXL-värden som tidigare har genomförts i EU-lagstiftningen[16]. Livsmedelsmyndigheten rekommenderade en sänkning av de befintliga gränsvärdena för mandipropamid i eller på paprikor och meloner, som bekräftats vara säkra för konsumenterna, i linje med de nuvarande CXL-värdena och i syfte att fastställa gränsvärden på en nivå som är så låg som rimligen är möjligt. Gränsvärdena när det gäller dessa produkter bör därför fastställas i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005 på de nivåer som livsmedelsmyndigheten angett.

(21) Livsmedelsmyndigheten bedömde 2017 gränsvärdena för kizalofop-P-etyl, kizalofop-P-tefuryl och propakizafop i enlighet med artikel 12 i förordning (EG) nr 396/2005, men

---

11 Efsa, ”Scientific support for preparing an EU position for the 54th Session of the Codex Committee on Pesticide Residues (CCPR)”, *EFSA Journal*, vol. 21(2023):8, (1–303 s.),(https://doi.org/10.2903/j.efsa.2023.8111).

12 Efsa, ”Scientific support for preparing an EU position for the 51st Session of the Codex Committee on Pesticide Residues (CCPR)”, *EFSA Journal*, vol. 17(2019):7, artikelnr 5797 (https://doi.org/10.2903/j.efsa.2019.5797).

13 Europeiska unionens synpunkter, Codexkommittén för bekämpningsmedelsrester, 51:a mötet, CRD04, april 2019 (https://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/sh-proxy/en/?lnk=1&url=https%253A%252F%252Fworkspace.fao.org%252Fsites%252Fcodex%252FMeetings%252FCX-718-51%252FCRD%252Fpr51_CRD04x.pdf).

14 Efsa, ”Evaluation of confirmatory data following the Article 12 MRL review and modification of the existing maximum residue levels in citrus fruits for imazalil”, *EFSA Journal*, vol. 23(2025), artikelnr e9614 (https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.2903/j.efsa.2025.9614).

15 Kommissionens förordning (EU) 2024/2633 av den 8 oktober 2024 om ändring av bilaga II till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 396/2005 vad gäller gränsvärden för azoxistrobin, famoxadon, flutriafol, mandipropamid och mefentrifluconazol i eller på vissa produkter (EUT L 2024/2633, 9.10.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/2633/oj).

16 Efsa, ”Assessment of fall-back MRLs for revoked CXLs previously implemented in the EU legislation and review of the JMPR evaluation of the toxicological data related to pyrasulfotole, pyraziflumid, spiropidion and tetraniliprole”, *EFSA Journal*, vol. 22(2024):4, artikelnr e8693 (https://doi.org/10.2903/j.efsa.2024.8693).

konstaterade att det saknades uppgifter[17] om resthaltsförsök på olika produkter, valideringsdata för analysmetoder för olika produkter och uppgifter om lagringsstabilitet för vissa produkter. De tillgängliga uppgifterna var dock tillräckliga för att livsmedelsmyndigheten skulle kunna föreslå preliminära gränsvärden som är säkra för konsumenterna. Dessa gränsvärden fastställdes i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005[18] med angivande av det datum då de uppgifter som saknades senast ska lämnas in till livsmedelsmyndigheten till stöd för de föreslagna gränsvärdena.

(22) Därefter lämnade sökanden in uppgifter för att åtgärda vissa av de uppgiftsbrister som konstaterats och lämnade samtidigt in en begäran om att ändra de befintliga gränsvärdena för kizalofop-P-tefuryl i bordsdruvor, solrosfrö och sojabönor i enlighet med artikel 6 i förordning (EG) nr 396/2005.

(23) I enlighet med artiklarna 8 och 9 i förordning (EG) nr 396/2005 utvärderades ansökan av den berörda medlemsstaten och livsmedelsmyndigheten. Livsmedelsmyndigheten konstaterade att de uppgifter som lämnats in till stöd för begäran var lämpliga för att få fram förslag på gränsvärden när det gäller solrosfrö och sojabönor. När det gäller bordsdruvor var de inlämnade uppgifterna från fältförsöken inte tillräckliga för att stödja en ändring av gränsvärdet. Gränsvärdena när det gäller solrosfrö och sojabönor bör därför fastställas på den nivå som livsmedelsmyndigheten föreslagit.

(24) Livsmedelsmyndigheten bedömde de uppgifter som hade lämnats in om de uppgifter som saknades och konstaterade i sitt motiverade yttrande[19] att uppgiftsbristerna avseende resthaltsförsöken på propakvizafop i sallat och sallatväxter inte har åtgärdats. Livsmedelsmyndigheten identifierade dock en alternativ god jordbruksprаxis och föreslog ett gränsvärde när det gäller sallat och sallatväxter som till fullo stöds av uppgifter om propakizafop. Livsmedelsmyndigheten identifierade en alternativ god jordbruksprаxis för propakizafop i spenat och använde uppgifterna från resthaltsförsöken på propakizafop i sallat och sallatväxter för att härleda ett gränsvärde när det gäller spenat. Gränsvärdena för propakizafop i sallat och sallatväxter samt i spenat bör därför fastställas på den nivå som livsmedelsmyndigheten föreslagit.

(25) Livsmedelsmyndigheten konstaterade att bristen på uppgifter om lagringsstabiliteten och uppgifter om analysmetoder för kizalofop-P-etyl i mangold/betblad, örtteer från blommor och örtteer från örter inte hade åtgärdats. De gränsvärden som fastställs i bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005 när det gäller dessa produkter bör därför sänkas till bestämningsgränsen.

(26) Livsmedelsmyndigheten konstaterade att bristen på uppgifter om analysmetoden för kizalofop-P-etyl i spenat inte har åtgärdats. Gränsvärdet för kizalofop-P-etyl i spenat stöds därför inte längre av de tillgängliga uppgifterna.

---

17 Efsa, ”Reasoned opinion on the review of the existing maximum residue levels for quizalofop-P-ethyl, quizalofop-P-tefuryl and propaquizafop according to article 12 of regulation (EC) No 396/2005”, *EFSA Journal*, vol. 15(2017):12, artikelnr 5050 (https://doi.org/10.2903/j.efsa.2017.5050).

18 Kommissionens förordning (EU) 2019/973 av den 13 juni 2019 om ändring av bilagorna II och III till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 396/2005 vad gäller gränsvärden för bispyribak, denatoniumbensoat, fenoxikarb, flurokloridon, kizalofop-P-etyl, kizalofop-P-tefuryl, propakizafop och tebufenozid i eller på vissa produkter (EUT L 157, 14.6.2019, s. 3, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/973/oj).

19 Efsa, ”Reasoned opinion on the evaluation of confirmatory data following the Article 12 MRL review for quizalofop-P-ethyl, quizalofop-P-tefuryl and propaquizafop and modification of the existing maximum residue levels for quizalofop-P-tefuryl”, *EFSA Journal*, vol. 22(2023):2, artikelnr 8560 (https://doi.org/10.2903/j.efsa.2024.8560).

(27) Livsmedelsmyndigheten konstaterade att de inlämnade uppgifterna om analysmetoder och hydrolys i animaliska produkter var tillräckliga för att åtgärda de uppgiftsbrister som konstaterats för kizalofop-P-tefuryl och rekommenderade inte någon ändring av motsvarande gränsvärden. Gränsvärdena bör därför bibehållas på nuvarande nivåer.

(28) För tydlighetens skull bör respektive fotnoter som kräver att ytterligare uppgifter om kizalofop-P-etyl, kizalofop-P-tefuryl och propakizafop strykas från bilaga II till förordning (EG) nr 396/2005.

(29) Kommissionen har rådfrågat Europeiska unionens referenslaboratorier för bekämpningsmedelsrester om behovet av att anpassa vissa bestämningsgränser. Dessa laboratorier föreslog produktspecifika bestämningsgränser som är analytiskt genomförbara.

(30) Unionens handelspartner har inom ramen för Världshandelsorganisationen (WTO) tillfrågats och deras synpunkter har beaktats.

(31) Förordning (EG) nr 396/2005 bör därför ändras i enlighet med detta.

(32) De gränsvärden som fastställs i denna förordning bör inte tillämpas på produkter som har släppts ut på marknaden i unionen innan de nya gränsvärdena blev tillämpliga och för vilka en hög konsumentskyddsnivå upprätthålls.

(33) Innan de nya gränsvärdena blir tillämpliga bör medlemsstater, tredjeländer och livsmedelsföretagare ges en rimlig tidsperiod för att anpassa sig till de krav som följer av ändringarna av de relevanta gränsvärdena.

(34) De åtgärder som föreskrivs i denna förordning är förenliga med yttrandet från ständiga kommittén för växter, djur, livsmedel och foder.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Bilagorna II, III och V till förordning (EG) nr 396/2005 ska ändras i enlighet med bilagan till den här förordningen.

Artikel 2

Förordning (EG) nr 396/2005 i dess lydelse före ändringarna enligt den här förordningen ska fortsätta att gälla för produkter som släppts ut på marknaden i unionen före den [*Publikationsbyrån: för in datumet 6 månader efter dagen för denna förordnings ikraftträdande*].

Artikel 3

Denna förordning träder i kraft den tjugonde dagen efter det att den har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Den ska tillämpas från och med den [*Publikationsbyrån: för in datumet 6 månader efter dagen för denna förordnings ikraftträdande*].

Denna förordning är till alla delar bindande och direkt tillämplig i alla medlemsstater.

Utfärdad i Bryssel den

På kommissionens vägnar
Ursula VON DER LEYEN
Ordförande